

Куш ажаакчыларының кайгамчык чедишкени

ШЫН

СЭКП-нің Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун, Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

№ 31 (5435) 1963 ч. февраль 6, среда | Өртээ 2 көп

Эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтеринге сонгулда талазы-биле округтун сонгулда комиссияларынга АЖЫК ЧАГАА

Элээн хөй сонгулда округтарындан эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтеринин депутаттарына кандидаттар кылдыр бисти депшиктен дугайында, ол округтарның талазы-биле бадыладыр кылдыр чөпшээрэрин дилээн чагааларны болгаш телеграммаларны үлөттүр бүүдүрүлгелерини, тудугларын, шахталарын, колхозтарын, совхозтарын ажылчы чондарының, албан черлеринин, өөредилге черлеринин коллективтеринден, янзы-бүрү хөй-ниити организацияларындан болгаш ажылчы чоннарнын ниитилелдеринден СЭКП Төп Комитетинин кежигүннери бистер тус-тузунда алдывс.

Бистин чуртувуска үлөттүрүнү, тудугун болгаш көдээ ажал-агыйын улам ынай хөгжүлдээ дээш, ажылчы чоннарнын амьдыралынын болгаш культуразынын денелдин көдүрери дээш бүгү улустун демиселин баштап, совет улусту ленинчи орук-биле чырыктыгыр келер үеже—коммунизмге апар чоруур Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязының кежигүннери дээш, бистери эвилелдешкен республикаларын Дээди Советтеринин депутаттарына кандидаттар кылдыр депшиктеш, биске көргүскен бедик алдар болгаш бүзүрл дээш ажылчы чоннарнын коллективтеринге, хөй-ниити организацияларынга болгаш бүгү сонгукчуларга чүректин ханызындан өөрүп четтирдивс.

Депутатка кандидат бүрүзү чүгле чангыс сонгулда округуна бадыладыр болган чүве төлээде, бистер айтышкын алыры-биле Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинге дилег кылдывс. Бистин кижги бүрүсү девискээринде ажылдап база чурттап турарымыс ол эвилелдешкен республиканын Дээди Советинге сонгуса чогуур деп СЭКП ТК көргөн болгаш дараазында сонгулда округтарынга бадыладыр чөпшээрелин бээрин биске сумелзөөн:

БРЕЖНЕВ Л. И. — Бауман сонгулда округу, Москва хоорай, РСФСР.

Воронов Г. И. — Калачеевский сонгулда округу, Воронеж область, РСФСР.

КИРИЛЕНКО А. П. — Орджоникидзе сонгулда округу, Свердловск хоорай, РСФСР.

КОЗЛОВ Ф. Р. — Москва сонгулда округу, Ленинград хоорай, РСФСР.

КОСЫГИН А. Н. — Красноперекопский сонгулда округу, Ярославль хоорай, РСФСР.

КУУСИНЕН О. В. — Краснофлотский сонгулда округу, Ленинград хоорай, РСФСР.

МИКОЯН А. И. — Ленин сонгулда округу, Донда-Ростов хоорай, РСФСР.

ПОДГОРНЫЙ Н. В. — Ленин сонгулда округу, Киев хоорай, Украин ССР.

ПОЛЯНСКИЙ Д. С. — Павловский сонгулда округу, Алтай край, РСФСР.

СУСЛОВ М. А. — Ставропольский хоорай сонгулда округу, Куйбышев область, РСФСР.

ХРУШЕВ Н. С. — Калинин сонгулда округу, Москва хоорай, РСФСР.

ШВЕРНИК Н. М. — Коломенский көдээ сонгулда округу, Москва облазы, РСФСР.

ГРИШИН В. В. — Калининградтын сонгулда округу, Москва облазы, РСФСР.

ЕФРЕМОВ Л. Н. — Дмитриевский сонгулда округу, Курск область, РСФСР.

МАЗУРОВ К. Т. — Ленин сонгулда округу, Минск хоорай, Белорус ССР.

МЖАВАНДЗЕ В. П. — Энгельс сонгулда округу, Тбилиси хоорай, Грузин ССР.

РАШИДОВ Ш. Р. — Демир орук сонгулда округу, Ташкент хоорай, Узбек ССР.

ЩЕРБИЦКИЙ В. В. — Баглейини сонгулда округу, Днепрпетровский область, Украин ССР.

СЭКП ТК-нын айтышкынын бистер күүсүдери-биле хүлээп алдывс.

Эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтеринин депутаттарына кандидаттарны бүрүткээрде бо меддеглди документ кылдыр көөрүн хамаарышкан округтарнын сонгулда комиссияларындан диледивс.

Брежнев Л. И.
Воронов Г. И.
Кириленко А. П.
Козлов Ф. Р.
Косыгин А. Н.

Куусинен О. В.
Микоян А. И.
Подгорный Н. В.
Полянский Д. С.
Суслов М. А.

Чоннуң чаңгыс эп-сеткили

Сонгулда мурунун хуралдары республиканын хоорайларында болгаш көдээинде улажып, чүртүгү бүгү черлеринде ышкыш, чоннуң ажыл-иши, политиктик бедик көдүрүшкүнүн, партия-биле улустун улам-на сыйрып каттыжымшкынын илередип турар.

Току районун «Совет Тыва» көдээ ажал-агый артелинин колхозчуларын ниити хуралындан Россия Федерациязынын дээди органынга бүгү улустун депутатка кандидатты Никита Сергеевич Хрущевту депшиктен адыш чаксаашкыны-биле депшиктен. Ол ышкыш Тываның № 846 сонгулда округундап депшиктирген **Сергей Хоченович Красныйн** кандидаттавын чангыс үн-биле деткөөн.

Толым сүт-бараан фермазы социалисттик чарыкка эртен чалын районда бирги чери аалган. Партия комитетинин болгаш райкүсөөмүнүн шилчир Кызыл тугун быжы туптушкан, сүт бүүдүрени болгаш күрүнеге садарын улам көвүдөйп турар ол ферманың эргелекчин, партия кежигүнүне кандидат **Кол Мангыр Садыкович** Току район Советинге депутаттык кандидаттыга депшиктирген. Ферманың коллективини Кол Мангыр үш чымын улаштыр эки удуруш келген.

«Совет Тыва» колхозтун сурагалды ачыды. Бүгү-эвилел дегелдегелдерини кижирчиин **Дамырган Баран Барырмаевич** болуун аксеткилдиги күш-ажылы-биле чонун дундуктели чаалап алган. Току район Советинге депутаттык кандидатты кылдыр, ону колхозчулар, ниити хуралындан чангыс үн-биле депшиктен. Төрөн чуртка **Дамырган Баран** чыл бүрү эвээш эвес чымчак алдыр оруктазын кирип келген. Бо сезонун чүгле баштайгы чартымында бенин 20 ажыг кишти аугурган.

«Май бири» көдээ ажал-агый

артелинин ниити хуралындан Току район Советинге депутаттык кандидаттыга колхозтун мурунчак ачыды **Ан Денгеме Тазиевна**, дуржулагы саанчы **Ак Бичен Орайбана** олар чангыс үн-биле депшиктирген.

Ак Бичен эртен чалын болууда быжыгалаан 13 инсандан ниити-биле 188 центер сүтү сагган. 60 чымын оон-даа бедик көргүзүлгү болурунга саанчы бүүредиге ажылдап турар. Херээжен ачы **Ак Денгеме** 15 кил, 25 дин болган өске-даа олачыл келер. Оң тырмышка мергежиди чон мактал турар.

Сонгулда мурунун хөй кижги киржикчил хуралдары районун өске-даа черлеринде калбарып турар. Току район Советинге депутаттык кандидаттыга **Сыстыг-Хем** тывыш ажал-агый коллективинин ниити хуралындан **Байкалова Мария Петровна**, Ырбан мши ажал-агый коллективинин ниити хуралындан **Чернов Иван Иванович** оларны бир үн-биле депшиктен.

РСФСР-нин Дээди Советинге болгаш чер-чер Советтеринге сонгулда хуш—март үше бедиктег ужуражы дөөн чонун ажал-агый орук кирибашкан, организаатор болгаш масса-политиктик ажылды агитаторлар улам калбарып турар. Районда 7 агитаторларын дегелдептир барык доозулган, мыда дежурный элчезин организаастаан.

Районун сонгулда комиссиязынын хуралында харылзаа контроларынын болгаш райкүсөөмүнү културка килдинин сонгулдада бедиктеп талазы-биле информациянын дыңназы, ону экижидеринге тодаргай хемчегин алган. Агитаторларнын, округ комиссияларынын кежигүннеринин семинарын, сургаалда хуралдарын организаастап турар.

Таңды районун «Коммунизмдин херел» колхозунун кежигүннери район Советинин депутаттыга кандидатка саанчы **Нина Тихоновна Зинкованы**, механизатор **Кара-пол Спиринич Оюну**, «Межеги» совхозтун Алаак фермазынын ажал-агый колхозчу саанчы **Зинаида Петровна Карташованы**, ол совхозтун хөй бригаданың ажал-ишчилери боттарының хуралынга хойжу **Сюринчак Чырмаевич Кууларны** бир үн-биле депшиктенер.

Мөң хаагым ынай бээр дайгактай араак, Кара-Талдын тапталып донган оруунга сымалдыр чылып олтур. Долгалдыр ыркып болгаш, январь-нын дошун соогу мыда-мында ыштарын дымалдып турары динчалып, кижинин мага-булу хаарып, чымчактап турган.

Дегизинде сарыг сымды аргамчыны ноган шоодай биле кады дегилеп алган, доруг аттыг кижги ша-ла илденди орукпан мурунунда челип олур. Оң алгы тонунун херээнде, сөлбөгөр кара бөгүтүн хал-банында ак хыра шогжа дон берген, кылын кара кириптин алаанд эрес карактары мында-ла тода эвес кестүр чор. Элээн чоокшунла кээрге ам таппы кагдым. Ол болза Чөөн-Хемчик районун «Искра» көдээ ажал-агый артелинин чылгычы **Саар Шарап** болду.

Шарап болуун төрөөн колхозтунга барык төс чымдын дургузунда чымчылап ажылдап келген. Ол хире үр үенин иштинде кыштын сонгулда, чайнын ижинде кадык берген.

Тугун быжыг туптушаан

САРЫ-СӨП (Телефон-биле). Баа-Хем районун харылзаа контроларынын коллективни эртен чымдын IV кварталында чарыкка республикада бирги чери элээн. Районун харылзаачылары кварталда бүүдүргө планын 110 хуу күүсеткен.

Коллективтин ниити хуралында контроларын начальниги эш И. Сатолун IV кварталда харылзаачыларын найралдыг күш-ажылын түп-түшүрүшкөн, моон сонгаар оон-даа бедик көргүзүлгелерди болурун бүүрүрктен.

Чарыкка тилекчи болган коллективке байыр чедирбашкан, республиканын харылзаа эргелекчин болгаш күрүне албан черлеринин ажалдакчыларынын профсоюз обкомунун шилчир Кызыл тугун эш А. Давыдов тыкшыпкан, оларның улам чедишкенин болурун күзөөн.

Чылгычы агитатор

Мөң хаагым ынай бээр дайгактай араак, Кара-Талдын тапталып донган оруунга сымалдыр чылып олтур. Долгалдыр ыркып болгаш, январь-нын дошун соогу мыда-мында ыштарын дымалдып турары динчалып, кижинин мага-булу хаарып, чымчактап турган.

Дегизинде сарыг сымды аргамчыны ноган шоодай биле кады дегилеп алган, доруг аттыг кижги ша-ла илденди орукпан мурунунда челип олур. Оң алгы тонунун херээнде, сөлбөгөр кара бөгүтүн хал-банында ак хыра шогжа дон берген, кылын кара кириптин алаанд эрес карактары мында-ла тода эвес кестүр чор. Элээн чоокшунла кээрге ам таппы кагдым. Ол болза Чөөн-Хемчик районун «Искра» көдээ ажал-агый артелинин чылгычы **Саар Шарап** болду.

Шарап болуун төрөөн колхозтунга барык төс чымдын дургузунда чымчылап ажылдап келген. Ол хире үр үенин иштинде кыштын сонгулда, чайнын ижинде кадык берген.

ДЕТКИВИШАН, ХУЛЭЭЛГЕ АЛГАН

Эртен субботада, Баа-Хем районда «Тиледеге» колхозтун клубунга ол колхозтун өтөт-сонгулдагы хуралы болгаш эртен. Ол хуралга СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары эш С. К. Тока, Таңды колхоз-совхоз бүүдүргө эргелекчин начальниги эш Кузнецко кирипкенер.

Өтөт-сонгулдагы хурал ажал-агый бедик көдүрүшкүнүгү байдалга эртен. Ол хуралда кыды, колхозчуларын ниити хуралына Краснодарын Усть-Лабинск бүүдүргө эргелекчин эр, херээжен колхозчуларын, совхоз ажалдакчыларын болгаш тусай эртенгилерини бүгү көдээ ажал-ишчилерге кыйгырын аңаа чугаалашкан, ону хүлээп ал, диледивс, 1963 көдээ ажал-агый чымында бедиктен социалисттик хулаалыңа колхоз алган.

Ол хулаалыңа чугаалап турары болза:

1962 чылда мал ажалынын продуктуларын бүүдүрө болгаш күрүнеге садар талазы-биле Чөөн-Сибирь улуз экономиктик район талазы-биле социалисттик чарыкка бирги чери элээнине холбаштыр бистин АССР-ни РСФСР-ни Министрлер Чөвүлелинин шилчир Кызыл тугу-биле база 10 муу рубль-биле шаңааныңа хары кылдыр база Краснодар крайын Усть-Лабинск девискээр аайы-биле эргелекчин көдээ ажал-ишчилерини бүгү көдээ ажал-ишчилерге кыйгырын деткивишкан. 1963 ажал-агый чымында дараазында социалисттик хулаалыңа «Тиледеге» колхозтун ажал-ишчилери ап-тыр:

Мал ажалының талазы-биле, төрүүр 100 баш маага онааштыр: 90 бызааны, 90 хураганы, 70 кулууну доруктуруп эстүрер. Саар инек бүүрүздөн-не 1400 кг сүтү саап алар. Хөй кыргындазын долузу-биле механизаставышкан, хөй бүүрүздөн 2,3 кг. лүкту кыргып алар.

Оң-биле кады, малды азырап семиртир ажылды эки организаастап тургаш, анык инек малдын хонукта ортума-биле 600 кг. ханызын — 400 грамм немеле деңизин чедип алар.

Чер ажалының талазы-биле — тарылга шөүлүне 2500 тонна тус чер чөмүшчилегин төгөр, бүүгү тараа культуруларын 5715 гага, оон иштинде кымыл-тасты — 4400 ганы тарыр болгаш тараа культуруларын дүжүдүн ортума-биле га бүүрүздөн 14,1 центнер чедирер. Часкы тарылга артымын 12—15 ажал хуунде доозар. Тараа культуруларын сорттук, бедик кондициялыг үрезин-биле тарыр, оон ажаап алышыкынын октябрь 5-ке чедир бүрүн дооскан турарын ниити хуралдан хүлээткен.

Ол ишкан, бо чымын келер чымдын дүжүдүне 6000 гадан эвээш эвес черин бедиктедир, машина техниканың күжүн долузу-биле ажалдаарын хандырап бүүгү хемчеглерин алдыр, часкы тарылгага бүүгү техниканың бедиктелин март 1-ге чедир бүрүн дооскан турарын хүлээткен.

Мал ажалында хөй күш үнер ажылды, ылагына суг хандырылганын механизастарын хүлээдеге база көрүп турар. Малчынарнын амьдырал-чурталгазын улам экижидер сорулга-биле бо чымын малчынарга 12 чурталга бажыны тудар. Тудуга хергелээр 1200 кубометр тудук мажын база 100 муу туубуну боттарынын күжү-биле бедиктеп алар болгаш 11 чылдык школазынын тудуун өөредилге чымы ажымтынар бетинде доозарын хүлээдеге айтты турар.

Малды четир саангы чон суур-биле хандырап болгаш немеле чымын кажалар тудар, склад тудугларын кылдыр, бот-оругла-чарылгалыг хойжу бригадалары база комплексилит бригадалары быжыглар дугайында, күш-ажылды бүүдүрүшкүндү бедик хемчеглерин хүлээдеге база тодаргай айтты турар.

Чеди чымдын бешик чымында мал, чер ажалынын продуктуларын бүүдүрө болгаш күрүнеге садар талазы-биле бодунга алган социалисттик хүлээдегин чедишкенин күүсүдир дөөн социалисттик чарыкты бригадалар, фермалар болгаш тус-тус колхозчулар азынга калбарып деп хүлээдеге айтты.

АГИТПУНКТУДА МАССАЛЫГ ХЕМЧЕГЛЕР

РСФСР-нин Дээди Советинге болгаш ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринге сонгулда хуш чоокшунла дурум совет кижилерин политиктик болгаш күш-ажылчы орук киришкыни улам өдүрүрүк. Кызылдын агитпунктуларында болгаш ажылчы чоннарнын чурттап турар черлеринин дайы-биле тайылбыр-массалыг ажылдар хуш келген саанында-ла калбарып турар. Ол ажылды хоорайнын хөй сааны агитаторлары болгаш пропагандаистери чорулуп турар.

Респотбосоотун клубунда № 5 агитпунктунуң ажылы өсөдү үеде элээн экижөөн. Бо агитпункт аңаа хамаарып турар партия организацияларын секретарыларынын болгаш агитаторларын хуралын өртүргөн, сонгулда үезинде чорулар ажылдын тодаргай планын тургускан болгаш ону ботандырар дээш агитколлективтерин чорулуп турар ажылдарын доктаамал хынап турар. Сонгулда мурунун агитас-массалыг ажылы калбарып турар үеде агитколлективтер удурутчуларынын болгаш агитаторларын хуралдарын ий-ийи удаа чымчактап, оларга тус-түс участоктарда политиктик ажылдын чоруп турарынын байдалын чугаалажып көөр болгаш агитаторларын аразынга дуржулга солчуштунуң организаастары көрдүгөн.

Агитпункт өске массалыг хемчеглер-биле кады сонгукчуларга янзы-бүрү темаларга, оон иштинде дегелей байдалынын, СЭКП ТК-нын ноябрь Пленумунун түннелдеринин дугайында, а аныктарга совет кижинин моральдыг мээ-шынарнын дугайында болгаш өске-даа темаларга лекцияларын организаастап турар. Лекция болган өсөдүнде янзы-бүрү культура-массалыг хемчеглерин организаастап турар. Чыңаз, СЭКП хооркомунун лектору эш Ф. А. Житковтун чоукта чаа кылган дегелей байдалынын дугайында лекцияны көчүтүп эки организаастаттыган. Сонгукчулар лекторларга элээн хөй айтырларынын салгаш, долу харыларын алганыр. Лекция өсөдүнде № 1 школадың өөреникчилери со-

циаларынын агитаторлары эки билдире чурат. Моон удурунда ам болуп сонгулда чаа-чум күш-ажылы чедишкенин-биле, совет демократиянын чайынаачак тилелдези-биле дегелдегизин дээш, агитаторлар, пропагандаистер улам чүткүлдүг ажылдар ужурулгалар.

Башкы — хүдүдүгү ат. Чоргааралдын мында адын төлөтпүн-биле эдилевшкан, анык салгакчыларын коммунизминин сүзүгүн өөрдөр, кижилер улам чаагы херекке күжүн болгаш билин харам чокка берип туралар бисте хөй. Бо үстүнде чуркут көрүсөр. Олар—Кызыл хоорай-нын школаларынын башкылары (солагай талазында)—Мария Сергеевна Гуркова (№ 11 школа), Галина Степановна Шакина (№ 6 школа), Агафия Назаровна Башкирцева (№ 10 школа), Мария Прокофьевна Ермишкина (№ 6 школа), Алесина Ивановна Казанцева (№ 7 школа). Школа хөй чылдарда эки ажалдаан, эрга-дуржулгалы бо башкыларга болгаш бистин республиканың өске-даа 6 башкыларында эркен чымдын тончүдүнде РСФСР-ниң школаларының алдарыг башкызы деп хүндүлүг атты тыышкан.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин хуралдаар залында, РСФСР-нин Дээди Советинин Президиумунун мурунунан Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун дарганын ораакчылы С. Х. Крестный РСФСР-ниң школаларынын алдарыг башкызы деп хүндүлүг аттын Шандал бижин бо үстүнде башкыларга тыышкан.

Шандал бижикти ап турар, эштер А. Н. Башкирцева, Г. С. Шакина олар. Коммунисттик партияга болгаш Совет чөлөккө улуз өөрүп четтиргенин илереди, анык салгакчыларын өөредир, кижилерди дээш улам-на эки ажалдарын хүлээткенер.

Бистин республикада ам бо хүндүлүг чер-чер Советтеринин депутаттарына кандидаттарны депшидери уругулап турар. Улуг көдүрүшкүнүгү байдалга эртип турар сонгулда мурунун хуралдарында бүүдүргөдүн мурунчакчыларын, көдээ ажал-агыйнын чарыкчыларын, саанчыларын, кадарчыларын, хойжуларын, интеллигенциянын дээр кижилерин болгаш партия, совет ажалдакчыларын сонгукчулар адап, оларны чер-чер Советтеринин депутаттарына кандидаттар кылдыр депшидип турар.

Улуг-Хем районун Жданов аттыг колхозунун кежигүннери боттарынын сонгулда мурунун хуралында район Советинин депутаттыга кандидатты **Кыргас Монгул-ооловна Докпакты**, «Х Улуг хурал» колхозтун ажал-ишчилери ол-ла район Советинин депутаттыга кандидат кылдыр хову

бригадазының бригадир Андрей Федорович Ирьшынны бир үн-биле депшиктенер.

Бир-Хем районда «Искра» совхозтун Чыдал фермазынын коллективни депутаттык кандидаттыга ол совхозтун мурунчак саанчы **Евдоя Иванова Селенин** алаанар. Район эмнегезинин хуралында райсоветтин депутаттыга кандидат кылдыр районун кол эччин Иван Лаврентьевич Улюловту депшиктен.

Баа-Хем районун ажал-агыйларынга база-ла хөй чон чымчак сонгулда мурунун хуралдары болуп эркилээн. «Кызыл туг» колхозтун кежигүннери район Советинин депутаттынын кандидаттыга артелинин мурунчак ажал-ишчин **Долзатма Тажиевна Бюрюну**, «Бурунгаар» колхозтун кежигүннери боттарынын хуралында механизатор Валерий Селенович Артыкны депшиктен.

Фото В. ЛУКОВТУУ.

Чеди чылдың тиилелгелиг базымнарынга тываньң салышкыны

1962 чылда Тыва АССР-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдеринин күрүне планының күүселдезинин түннелдеринин дугайында Статистика эргелелинин

Д Ы Н Н А Д Ы Ы

СЭП-ини XIII съездинин төөгүтү шиптирлерин боттандырып, Тыва АССР-ин ажилчы чоннары чеди чыл планынын дерткү чылдына үлестүрүп, кедээ ажил-агыйын, капитал тузугу көгүдө-ринин болгаш чонун чагай чоруун база культура-денеали беддеринин тазалы-биле ээзон чедишкенини чедиң алган.

1962 чылда ийити продукция бүтүрүп үндүреринин күрүне план-нын республиканын бүтү үлестүрү-104 хууга күүсеткен.

Ийити продукция бүтүрүп үндү-рери 1961 чыл-биле деңизэрге 9 хуу улгаткан.

Чер-чер Советтеринин үлестүр бүтүрүгелери ийити продукция бүтүрүренин чыл планын 103 хуу күүсеткен.

Ийити продукция бүтүрүренин болгаш оон өзүдесинин планынын күүселдези республиканын үлестүр бүтүрүгелеринге хамаарыштыр моон алданса сан-түңнер-биле көргүстү-нер:

1962 чылда Ийити продукция күүсеткен хуу-биле	1961 чыл- биле деңизэрге хуу-биле
Красноярск совнархозтун бүтүрүгелери — шупту	
ООН ИШТИНДЕН:	
«Тыва кобальт» тудуу	105
«Тыва кобальт» руда эргелели	111
«Тыва даг-дугу» тудуу	119
Элегес шалта эргелели	135
Кызылдын электростанциясы	101
Ээт комбинаты	101
Хоорайның сүт заводу	109
Районнарын саржаг бүтүрүгелери	121
Чурт болгаш аш-чем үлестүрүрүнүн министрствозу — шуптузу	106
ООН ИШТИНДЕН:	
Даранылга комбинаты	119
Алты заводу	105
Хлеб заводу	111
Шкво заводу	114
Кызыл хоорайның үлестүр комбинаты	107
Шагал-Арыг райүлестүр комбинаты	107
Тураннын райүлестүр комбинаты	97
Сары-Септин райүлестүр комбинаты	101
Чалдаанын райүлестүр комбинаты	102
Бай-Хаактын райүлестүр комбинаты	92
Тожунун райүлестүр комбинаты	102
Шуурмактын райүлестүр комбинаты	102
Кызылдын типографиясы	100,1
Тараа продуктулар эргелелинин бүтүрүгелери	109
ООН ИШТИНДЕН:	
Кызылдын дөрбөзи	117
Момуниал ажил-агый министрствозунун бүтүрүгелери	107
Автосетелге заводу	103
Ыш ажил-агый эргелелинин бүтүрүгелери	168
ООН ИШТИНДЕН:	
Улуг-Хем ыш үлестүр ажил-агый	157
Устүү Енисейин сүт ажилдаа участогу	100,1
	99
	117
	95
	117
	79

Ийити продукция бүтүрүренин планы ийити-биле күүсеттингенде, пиво заводу, Тураннын болгаш Шуурмактын райүлестүр комбинат-нарын, Улуг-Хем ыш үлестүр ажил-агый, Устүү Енисей сүт ажилдаа участогу чыл планын күүсет-пээн. Ийити продукция бүтүрүренин планын күүсеттинген чамдык бүтүрүгелер продуктунин кол-кол хевирлеринде ассортмент планын күү-сетпээр. Чылээ, Кызыл хоорай-

нын үлестүр комбинаты даранылга кымыллары бүтүрүренин планын күүсетпээн. «Тыва даг-дугу» тудуу тубуот, чугай бүтүрүренин, хоорай-нын сүт заводу болгаш районнарын саржаг бүтүрүгелери чалаа сүт продукциялары бүтүрүренин планын күүсетпээр.

1962 чылда продукциянын моон алданса эл кол хевирлерин бүтүрүп үндүрген:

1962 чылда Бүтүрүгени	1961 чыл- биле деңизэрге хуу-биле
Продукциянын аттары	
Электрик энергиясы — мун квт. шак	22208
Хөмүр даш — мун тонна	178
Тубуй — мун кезек	14744
Чугай — тонна	4463
Далган ыш материаллары — мун кубометр	90
Тудуг мажанын сөөртүгези — мун кубометр	237
Этээр демир-бетон конструкциялар — кубометр	4131
Эт-херекселер — мун рубль	607
Хөмүр идижер — мун өкөш	42
Кидис идижер — мун өкөш	56
Даранылга кымыллары — мун рубль	506
Ээт бирги категориянын баш, дуюлары-биле калы — тонна	3340
Кодбаса кымыллары — тонна	562
Мал саржаа — тонна	446
Чалаа сүт продукциясы — тонна	6805
Далган — тонна	11616
Хлеб болгаш хлеб-булка кымыллары — тонна	6926
Коддитер кымыллары — тонна	463
Пиво — мун декалитр	183
Эт-херекселер сускунар — мун декалитр	128
Эс — тонна	2930

1961 чылдазы-биле деңизэрге 1962 чылда электрик энергияны 6747 мун киловатт-шакты, хөмүр дашты

метрин, этээр демир-бетон конст-рукцияларына 1749 кубометрин, хөм идижерини 4346 өкөш, кодбаса кымылларын 23 тоннаны, мал сар-жаан 114 тоннаны, чалаа сүт про-дукцияны 656 тоннаны, хлеб бол-гаш хлеб-булка кымылларын 423 тоннаны, коддитер кымылларын 17 тоннаны, эт-херекселерин 58 мун рубльге, дусту 1158 тоннаны хөйну бүтүрүп үндүрген.

1962 чылда республиканын бүтүрүгелеринде үлестүр продукциянын чамгыс ажилчыны онааштыр 1961 чылдазынан 108 рубльге хөйну бүтүрүп үндүрген.

1962 чылдын дүжүгүн тарылга шөдү ажил-агыйларын бүтү адыр-ларына хамаарыштыр 355,2 мун гектар болган болгаш 1961 чыл-биле деңизэрге 15 хуу улгаткан.

Колхозтарга болгаш совхозтарга тарылга шөдүри 1961 чыл-биле деңизэрге 41 мун гага азы 15 хуу-га улгаткан. Тараа культураларын таран шөдери 45,3 мун га улгаткан, оон иштинден кызыл-тас таран шөдери 44,8 мун га болган, мал чөмү культураларын таран шөдери чамгыс болган хөй чылгыт сиңерини тарып шөдери кызыр-ганын күсел-биле 5,5 мун гага бичелдэн. Кукуруза тарылгазы 12,7 мун гага азы 64 хууга улгат-кан.

Ажил-агыйларын бүтү адыр-ларына хамаарыштыр мал ажил-чынын продукциянын бүтүрүгезин мынчаар өскөн: көн эт 4 хуу, сүт — 12 хуу, дүк — 5 хуу.

Мал чөмөри, малгыш кукуруза сидуоту бүтүрүрени улгаттыр-ганынын түннелинде колхозтарга бол-гаш совхозтарга малдын баш саны болгаш продуктуну улгаткан, ол чорук сүт бүтүрүрени 32 хууга, дүк-түү — 15 хууга, этини — 5 хууга көвүдери арган өскөн.

1962 чылда продуктуну малдын баш саны 1961 чыл-биле деңизэрге ажил-агыйларын бүтү адырларына хамаарыштыр мын-чаар өскөн: мынгыш баш мал — 11 хуу, оон иштинден иктер — 7 хуу, хаваннар — 43 хуу, хойлар — 7 хуу.

1962 чылда республиканын сүт садарын күрүне планы 105 хууга, дүк садарын — 103 хууга күү-сеттинген, эт садарын планы 101 хуу күүсеттинген.

1961 чыл-биле деңизэрге хуу-те сүтү 2835 тоннаны, этини 1185 тоннаны, дүктү 1679 цент-нерин хөйну саткан.

Тыва автотрестинин 1962 чылда ав-томобиль транспорту биле чүк сөөртүрүнүн планы 106 хуу күү-сеттинген, 1961 чыл-биле деңизэрге чүктерини 38 хууга хөйну сөөрткен. Тонна-километр тазалы-биле чыл планын автотрест 109 хуу күүсеткен. Пассажирылар чедире-нин планы 109 хуу күүсеттинген болгаш пассажир-километр тазалы-биле план 104 хуу күүсеттин-ген.

Хөй-ийити ажил-агыйларын ав-томобиль транспорту биле 1962 чыл-да 1961 чыл-биле деңизэрге 107 миллион килжаны хөйну чедирген. Пассажир-километр тазалы-биле ажил-агыйларын хөмчээли 19 хуу өскөн.

1962 чылда күрүнени капитал салымшыкыларын хөмчээли рес-публикага ийити-биле 1961 чыл-биле деңизэрге 32 хуу улгаткан, тудуг-монтаж ажилдары 28 хуу улгаткан.

Чер-чер Советтеринин бүтүрүгелеринде болгаш организацияларына хамаарыштыр капитал салым-шыкыларын хөмчээли 1961 чыл-биле деңизэрге 52 хуу өскөн, тудуг-монтаж ажилдары 54 хуу улгаткан.

Күрүне планында көрдүгөн чур-талга тудуу 1961 чыл-биле деңизэ-рге 17 хуу улгаткан.

1962 чылда 33 мун дөрбөлчип метр чурталга шөдери ажилда-га киирген.

Оон аңгыла, хоорайнын болгаш кедээнин чуртагы чону боттары-нын күсел-биле болгаш күрүне чыл-дыннин дузаы-биле ийити шөдү 14 мун дөрбөлчип метр чурталга бажынарын ажилдага киирген.

Колхозчуларга 252 бажынарын тудуп берген.

1962 чылда республикага ийити-зи-биле, баштайгы медалер өзүгаар алдыга, 3200 өренникчелерге ийити билдигер беддеринин шквалдарын ажилдага киирген. 200 уругларга уруглар саатарын болгаш яслидерин ажилдага киирген.

1962 чылда республикага ийити-зи-биле керээ-лугуржулга өзүгаар күүсөдүр ажилдарын хөмчээли 1961 чыл-биле деңизэрге 38 хуу өскөн.

Күрүне болгаш кооператив салы-галаарын үүрмөктен сазар бараан саарылгазын хөмчээли 71 мил-лион рубль болган, бараан саарыл-газын чыл планын бараанын үүр-мөктен сазар организациялар 102 хуу, хөй-ийити чөмөрилдегини ор-ганизациялары 111 хуу күүсеткен.

1962 чылда республиканын сал-ым организациялары 1961 чыл-биле деңизэрге барааннарын 8 мил-лион рубльге хөйну саткан.

Күрүне болгаш кооператив салы-галаарын үүрмөктен сазар бараан саарылгазын ийити хөмчээли 1962 чылда оон мурундагы чыл-биле деңизэрге 13 хуу улгаткан.

1962 чылдын дургузунда чонун сазин адыр аргалын амыа бедээ, чамдык үлестүр барааннарын өртө чынган.

Чаз аргалар-биле салыглары улам бүрүнуга хөгжүдөн алган, чөли-биле салыглары улам калбарып ту-рар, салыглаашкынын культуразы өскөнү. Бараан саарылгазын өздөстө биле чергелештир 1962 чылда калбак хергелелин чамдык барааннарына чонун өгөлдери хандыртылмай артан.

Салым организациялары чонун хергелелерин өренни көөрүн өк-жидип болгаш үлестүр бүтүрүгелерге база салым баазаларына өгө-лдөдери күштелдирип, оон-биле ажилчы чонун калбак хергелеле-ди.

Ажытталчак бажың

Тартым-ла дүш үзү чүве. Легиа худумчулун өрү өскөш, медицина училищенин херимин таварты № 3 столоваяге дөрт өрте бээр салгытты бер чөр мен. Херим иштинче кире бергеш эртен чылдын кузунда Чандыр-Кербес Бижкээниин Сойга-лаарына «Тыванын амыктары» со-лунга «Хомудаан сектилер» ажыт чөмчөк» деп эгиди материал-дын сакты хонун кедим. Инда театр студиянын сургууларын амыктар, чуртап турар бажы-нын дугайын бижээн чүве.

Шүтмүчүлөк бажынын өскөр-илген чүвези-даа чок, харын-даа сонгаларнын характеры дүй хи-раалы берген, хоолданынган ыш үнүп турар-ла мындый. Соок-даа чү-ве-дир, чынын алдышан, уруглар-нын чуртап турары каныг өвс дөш эжини соктаан, харын-даа чок. Эжити тырткан ажык. Кирп көрүмге өрөдүн иштинде чөргөн, хөмүр инда-мында төктүп калган болду. Соугу аажок. «Кандаа чөр, улус чуртаптайн турар ири бе, мы-нды болза чон ыш бурругайын тур-жук» деп болгаш инда-бээр көргү-ледим. Баса бир ажити соктарымы-га ам-на харымдай-дыр. Кире бер-дим. Бир уруг от салган тур. Оон ба-за бир өрөкчө бакылдым. Тонна-рын иштин алган үш уруглар печ-када чылгынар турар.

Демги от салып турган уругдан: — өрөкчөнүңиңиңиң соугуна ала, дүк-чым. Мынды соокка канчап шыда-жып турар улус боор силер, ода ба-тарялар чылгытас чүве бе— деп айтырарымыз:

— Ол чүү дээринер ол, ады-ла «батарга», үш чыл чуртап тур бис, ол үенин иштинде ажилда-даа чок анаа барааны чагай тур кедди. Отту шааны-биле салып-ла турар бис. Ол хирезинде чөдө чылгыст-тыр — деп харымдады.

— Өрөкчөнүр бо хире соок турда хөмүр дашты камнавын изидир олап алдырарга канчап баарыл — деп ба-за катан айтырды.

— Мындадыр ужуду турар хө-мүр кайда дээр силер. Бисти ыш, хөмүр-биле хандырары шүттү у-туптар боор-дур. Баш катан неген, мындадыр арай боорда бичи хөмүр сөөртүп өккөн боор. Ол өккөн бөрдө хөмүр хөмү боор, одаарга кышас. Кончут-даа чүве-дир. Бистер теңе сургуулары болгашымыста шипте белеткенир, мурлар, таныш-даа белеткенир болгай бис. Белеткенирде тонуг белеткенир-дир бис. Ону кан-дыр белеткел дээр боор. Мынды соок чөге канчап танышталар дээр силер, мрга шүтт белеткенис-тир бис. Соок агаар тыпташ боостая ту-нза канчээр.

Уругтун чугаазын дыннааш, не-кижи болгаш, баарым ажып, дык-көргөп турдум. Солунга үген шү-гүмчүлөди республиканын Хөгжү-мүни теятрынын удуругчулары хер-кек албаан олдура ала. 3 — 4 кат бажым өвс, хөмөрдип чуга-лаарга, чүдүрүк дег бажым септен, чылгылан шыдавас организация театр өвс-ле болгай. Во дугайы мөң хууда бодал турарым мынды:

Театрдың директору турган эш Мол-чанов өзүн өрар амык артистерин амыдырал-чурталгазын бичи-даа салгы салбаан болгаш херекче ал-баан, өрөкчөртүп чоруту көргүскө-ни ол-дур.

Театрда парторганизациянын се-кретары турган эш Г. Дугержа не-кижи-дир, өзүп өрар салгычларынын амыдыралыга бөдүнүч төрөэн уруг-ларына ышкан салгы салымшык-ны үндүр турган. Во оон база чө-төз-дир.

Ам театрның директору Р. Далай-оол сургууларын чуртап турар бажынына улус кичээлгел салып, бо чөтөстөри чылдыр боор деп улус идедиген мен. Инда чуртап турар сургуулар чуга студияда өвс, ке-жээки шквалын 10-гу класзын өренникчелери, оларын 10-гу классты чедишкенин доотуп ал-мынга театрнын коллективни камыч-тым мурунда улус сонуургалды бо-дур ужурут.

С. ЧАНЗАН-ООЛ,
руда эргелелинин начальнигинин кадрлар тазалы-биле оракакчызы.

рив хандырарын акижизерин чедиң алыр ужурут.

Республиканын улус ажил-агый-нын бүтү адырларында ажилчы-нарын болгаш албан-хаакчыларын чыл дургузунда ортумак саны 1962 чылда мурнуку чыл-биле деңизэрге 4000 кижжи көвүдөн, ажил төдө-веринин фондузу 8 миллион рубльге көвүдөн, оон иштинден бүтүрүге алырларына: үлестүргө, тудугга, совхозтарга болгаш транспортка ажилчыларын болгаш албан-хаак-чыларын саны 2,8 мун кижжи көвү-дөн, ажил төдөверинин фондузу 5,5 миллион рубльге улгаткан.

1962 чылда дээди өртемниң тус-кай мергежилди кадрларын саны 1961 чыл-биле деңизэрге 122 кижжи көвүдөн, тускай ортумак эртемниң кадрларын саны 348 кижжи көвү-дөн.

1962 — 1963 өредилге чылдын эгеинде республиканын ийити би-дигер беддер шквалдарында өре-нин турарларын саны 40316 кижжи болган болгаш мурнуку чыл-биле деңизэрге 3253 кижжиге азы 9 хуу-га көвүдөн. 1962 чылда 500 кижжи ортумак шквалын дооскан болгаш бышкан билгениң атестаттарын ал-ганнар, оларын иштинден 253 кижжи ортумак эртемни зооноч, ажил-чы болгаш кедээ аныктарын шквалдарына өрөнип тургаш ат-тылаан.

Дээди болгаш ортумак тускай өредилге черлеринде зооноч өреннип турарлары калы санаарга 2447 киж-жи өреннип турар. Дээди өредилге чери 109 тускай мергежилдигерин доостуруп үндүрген. Ортумак өре-дилге черлери 1962 чылда тускай мергежилди 200 кижжигерин берген, оларын иштинден кедээ ажил-агыйнын тускай мергежилдигери 92 кижжи, башкылар 108 кижжи бол-ган.

1962 чылдын чамында пионер лагерлеринде, колхозтарын болгаш колхозтор аразынн лагерле-рини калы санаарга 2527 шквалчы-лар ыштанган.

1961 чыл-биле деңизэрге эмлек-че черлеринде орунларын саны 120 орунга азы 6 хууга көвүдөн.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

Автотрестин бажынында № 8 агитпунктта өл кежөө хөй улус чылгып келген. Тыва АССР-ниң Дээди Советинге боттарынын депу-таттары И. Н. Коссов болган Т. К. Крушина-биле ужуражып, салгыш-сеткилин ханымыдан чугаалажыр дөш ийи чүс ажил соугучулар агитпунктта келгени ол.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин депу-таты, республиканын Министр-лери Чөвүделенин дарганын ордан-лачкызы эш И. Н. Коссовтун чуга-ала чылгып чон улус соугучулар-биле дыннааннар. Эш Коссов 1962 чылдын түннелдерин тодаргай чуга-алаан. Бүтү улустун демиселинге Тыванын ажил-ишчилеринин сал-ымшыкын чугаалап тура, ол рес-публиканын үлестүр бүтүрүгелерин ажилдакчылары 1962 чылдын планын чедишкенин күүсөдүп, планда ажыр 401 мун рубльдин продукциянын бергенин база респу-бликанын кедээ ажил-ишчилери 1962 чылдын дерткү кварталында мал ажилынин продуктуларын бүтү-дүр болгаш күрүне сазар талаа-зы-биле улус чедишкенин чедиң-дип ап, Чөөн Сибирь улус экономи-ктер районга бирги черин алган. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүде-лин шилчир Кызыл тугун чаалап алганы болгаш 10 мун рубль-биле шапталканын демгелдөө. Ол ыш-кас транспортчур планда ажыр 3 миллион тонна чүкүт сөөрткен. Бо бүтү чедишкенин соугучуларын салгыш-сеткилин дыка өрткен.

Ажил-агыйла, малгыш тудугчу-ларын ажилында чөтөстөри депу-тат база демгелдөө. Күрүне шү-гүмчүлө капитал салымшыкынын шиптегин алырлык планы күүсеттинген. Бүдүргө, чуртап турал-га тудугларын ажилдага киирп дүжарынын оналдаларын боттап-дырбаан. Чуга кымыччылар бенин 9 мун дөрбөлчип метр чуртап тур-галар өрткен чылын чедиң албаан. Канадизация тудуушунун доо-зулбаанында 26-гы тудуг кварта-лында ийи улус чуртапга бажы-нары ажилдага кирбейт турар.

Эш Коссов 1963 чылдын планын

НАЗАХ ССР. Чөөн-Назахстан областын «Передовой» деп тараан совхозунун муш фабрикасы эртен чылда план өзүгаар 600 мун чуурган чорудар тургаш, 800 мун амыгы чонга сазар кылдыр үлестүр төпөринче чорудуп берген. Фабриканын тууду амыда доозулбаан. 1963 чылда куш ажап азыраар чаа чөктерин, чөм белеткээр заводу амылгага киирер деп турар. А бүтү бүдүрүге комплексин амылгага киирген сонда ол фабрика рудалык Алтайнын дагыларында болгаш металлургия чыл бурдуе 12 миллион чуурган болгаш дөрт мун центнер хире куш ээдин берип турар апаар.

ЧУРУКТА: Дээрэ куш амаанчыларынын бирээзи Мария Прецен-нин чуургаларын чып турары.

Фото Ф. САЛЬНИКОВТУУ. СЭТА-нын фотохрониказы.

Сагыш-сеткилин ханызындан

Автотрестин бажынында № 8 агитпунктта өл кежөө хөй улус чылгып келген. Тыва АССР-ниң Дээди Советинге боттарынын депу-таттары И. Н. Коссов болган Т. К. Крушина-биле ужуражып, салгыш-сеткилин ханымыдан чугаалажыр дөш ийи чүс ажил соугучулар агитпунктта келгени ол.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин депу-таты, республиканын Министр-лери Чөвүделенин дарганын ордан-лачкызы эш И. Н. Коссовтун чуга-ала чылгып чон улус соугучулар-биле дыннааннар. Эш Коссов 1962 чылдын түннелдерин тодаргай чуга-алаан. Бүтү улустун демиселинге Тыванын ажил-ишчилеринин сал-ымшыкын чугаалап тура, ол рес-публиканын үлестүр бүтүрүгелерин ажилдакчылары 1962 чылдын планын чедишкенин күүсөдүп, планда ажыр 401 мун рубльдин продукциянын бергенин база респу-бликанын кедээ ажил-ишчилери 1962 чылдын дерткү кварталында мал ажилынин продуктуларын бүтү-дүр болгаш күрүне сазар талаа-зы-биле улус чедишкенин чедиң-дип ап, Чөөн Сибирь улус экономи-ктер районга бирги черин алган. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүде-лин шилчир Кызыл тугун чаалап алганы болгаш 10 мун рубль-биле шапталканын демгелдөө. Ол ыш-кас транспортчур планда ажыр 3 миллион тонна чүкүт сөөрткен. Бо бүтү чедишкенин соугучуларын салгыш-сеткилин дыка өрткен.

Ажил-агыйла, малгыш тудугчу-ларын ажилында чөтөстөри депу-тат база демгелдөө. Күрүне шү-гүмчүлө капитал салымшыкынын шиптегин алырлык планы күүсеттинген. Бүдүргө, чуртап турал-га тудугларын ажилдага киирп дүжарынын оналдаларын боттап-дырбаан. Чуга кымыччылар бенин 9 мун дөрбөлчип метр чуртап тур-галар өрткен чылын чеди

АЛДАН-МААДЫРДАН МӨДЭЭЛЭР

«Сүт-Хөл» совхозтун Алдан-Маадыр салбырында хэрэжнээр чөвүлэл мал кыштагалашкынине оза кичээгэйи угландырган Чоокта чаа чөвүлээди дарагзы эш Д. Какаанын удуртуугазы-биле 22 кижэ Оргу-Шола 853 баш хой кажаазыны көржөни кол-тарганнар.

Дараазында үнүүшкүлө Тербе-Дашта хойжу О. Чүдүмүнүн 450 баш хойжу кажаазы чымыл-ла бергенер.

Салбырыла «ДТ-54» маркалыг трактортун башкарычызы эш М. Тамба Сарыг-Буудыг Кара-Тал фермаларына чоокта чаа 150 тонна сигени, 40 тонна зөлөкканы сөөртүп чадирген. Трактортун чүдүрүчүлүгү О. Д. А. И. М. В. Е. К. М. Шайыр-оол, М. Тевек-оол олар шуудуру ажаллап туралар.

Бо хүнерде эш Б. Иымыр-оолга удурткан 16 кижиле эвено «ОС-3» маркалыг урезин арылгар машина-биле 85 тонна кызма-тас урезини арылгааш, скласта урган. Эвено ам 50 тонна арбай урезини арылап киргекен.

Б. ОНДАР.

КОМСОМОЛЧУ АҢЧЫЛАР

Тоюнун колхозтарында кандыг ачылар чок дээр: тывышка мастер хоочун-даа, мергежлil кылтыгы олурар анык-даа кижилер бар. «Совет Тыва» колхозтун амыктыры-дан чамдык чижектерни маана айтып болур.

Колхозтун тууду бригадасында комсомолчу Бараан Чамый ажилды хүн нормалын үргүлчү 120 хуудан куду эвес күүседип келген. Кажан ашыыр сезону эгелзөө үедө, 10 кижэ өдүрүнн хүлзөнгөш, херек кырында 18 кижэ, 60 динч олчалыг келген.

Кол Арбий-оолдун көргүзүү база өрүчүгү. Ол онунун орунға 14 кижити анык эгелзөө, он ишай 1 дүрбөктү, 1 чепке, 1 адыг болгаш 20 динч олчалыг болган. Эш Арбий-оол бо хүнерде оттулар ыаш белеткелдене база үзегерилг ажилдап турар.

Күрүнөгө «чымчак алдынын» улам-на байлак орулгазын киирерине колхозчу хэрэжнээр база идеп-келлil киргип турар. Чижээ, тракторист Шаныкпан, анык анчы Бараанма олар 5—5 кижитер, элзөө хой динч болгаш өске-даа тывыштыг келген.

Н. ЧАШТЫНМАЙ.

Бисте хэрэжнээр чөвүлелдери

Бистин районун ажил-агыйлардында партия организациалары хой ниятиги чүрүм-биле ажилдап хэрэжнээр чөвүлелдерини ажилдык сөөлгү үедө элзөө кичээгэйи салып турар апарган. Хэрэжнээрни бүүдүрүлгеге идеп-келлil киириштер, оларын политиктиг меделерин, культурут денелени бедилер талазы-биле бүтү-ле организастыг хемчеглер ам хэрэжнээр чөвүлелдерин дамчытыр боттангы, чамдык эки түнөөлөр чеди алдынын турар.

Тус-тус ажил-агыйлар айы-биле тургустунган, шупту 207 кижигунун 23 хэрэжнээр чөвүлелдер боттарын ажилын хой активчилердин комиссиялары дамчытыр боттандырып туралар. 1962 чылда хэрэжнээр ортузуна политиктиг, экономиктиг болгаш хэрэжнээр айтирыларынга хамаарышкан 720 хире лекциялар номчуттунган. Ол ажилға кездэ интелегентилерден эштер Сахарова, Туганова, Зубова, Ак-кыс, Имжаан, Уркен олар эи идеп-келлil киргип келген. Бичия уругларын өб-бүлөгө кивизилегерин дугайында лекция, беседалар номчуттагы база хой-биле чоруттунган.

Эртен чылда районун партия комитеди кездэ черлерде хэрэжнээр ажилын контроллаг, удуртуруга биче, эвес кичээгэйи салган. Илангы чөвүлел бүүдүрүлгегине хэрэжнээр чөвүнү киргилегерин идеп-келлil дугайында «Найрал» совхозтун Кызыл-Дар салбырында парторганизациа секретары эш Топту-оолдун, ол ишкан хэрэжнээр ортузуна политиктигиделгелге ажил дугайында Жданов атыг колхозта парт-организациа секретары эш Бавуунун илеткелдерин комитеттин бүүрүзүгө ышпал, ажилды экижидер талазы-биле ол парторганизациаларга чамдык дузаны көргүскөн. Ам оларда байдал элзөө сепил турар апарган.

Кездэ суурларда ажилды чоннар-нын амыдырал байдалын улам культурулардуру сорулга-биле партия комитеди «Эн културлуг башкы даш» деп чарышты районга калбартыры-нын дугайында тускай доктаалды үндүргөн. Ону боттандыра талазы-биле Эйлэн-Хем фермазында хэрэжнээр чөвүлел (дарагзы эш Шук-Саар) эки ажаллаан. Мында арыг-шевер комиссиязы кудумчулар болгаш тус-тус чурттага бажынар-нын арыг-шеверини недела саньында хынап турар. Ол комиссия арыг-шевер дугайында чарышты түнөөлөй ай саньында үндүрүп, шийтир вым-пелдерин үзегерилг бажынарга тынып турар. Коммунист Кырыл-Карага удурткан аныктар бөлү-үрүкчи оларларда малчынын

КОММУНИСТЕР БУДУРУЛГЕНИҢ ЧУГУЛА АДЫРЛАРЫНДА

СЭКП ТБ-нын ноябрь Пленумунун шийтирилери совет улусту коммунизмин тилелегерин дүргөдери даш демиселче улам-на сорул киирип турар. Улгатыр каттышкан Тес-Хем районун бүтү ажилды чоннары төгүлүг чеди чылдык бешки чылды боттарыннын мурнунга салдынган ажил-агыйнын болгаш культура тургустунгувунун чугула сорулга-ларын чедикшининг шийтирилээр даш ам үедө онза хайнышкынныг ажилдап туралар.

1962 ажил-агый чылында районун мурнунга салдынган сорулга-ларын шийтирилээрине, ажилды чон-нун күженишканын мобилдастаар даш партия организациалары парти-ий-организастыг, полит-массалыг ажилдарын элзөө экижиткен. Оон түнөөлөй район эртен чылын кездэ ажил-агый продуктуларын күрүнөгө садарыннын планын оналгаларын бүтү күүсеткен азы чеди чылдын эгеи 1959 чылдын январь 1-де турганы-биле дендөгө элти 8 катап, сүтү—196,3 хууда, дүктү—136,5 хууда көвүдетке. Илангы «Чодураа», «Коммунизмче орук», «Тере-Хөл» колхозтарда партия эге организациалары (секретар-лары эштер С. Байыр-оол, У. Сааб болган Ф. Беран) мал продуктуларын көвүдетир талазы-биле демиселди күштелдир даш организаст-массалыг ажилды белик дендөгө тургустун келерини дендөгөш херек.

Ол колхозтар күрүнөгө элт, сүт, дүк садарыннын планынын амык күүсет-пишаан, ниятиги ажилын баш са-нын өстүреринин планынын база күүседип шыдааннар. Чижээ, 1961 чылда дендөгө 1962 чылда «Чодураа» колхозта малдын баш са-ны 2500 башка өскөн. Ол колхозта хой малдын 75 хуузууң уксалы эки-жеттинген. Ол ишкан «Тере-Хөл» колхоз күрүнөгө мал продуктуларын садарыннын планынын амык күүсеткен. 31 тонна балыкты, 22000 рубльди «чымчак алдынын» күрүнөгө кирген.

Илангы ажил-агыйнын чугула участоктарыга коммунистерни быжыгылар, оларын мурнакчы ролон бедилер талазы-биле ажил ам үедө эи чугула болуп турар. Кайда-ла коммунистерни күжүн шы таарыштыр тургускап болур, мында ажил-агыйнын түнөөлдери көсүзү-биле экижип турар. Чижээ, элзөө, «Чодураа» колхозта парторганизацианын үчүдүндө 51 коммунистерни 50 хууу азы 25 кижэ мал ажилын-нын чугула адырларында быжы-латтынган. Оларын ажилга бот-ла-рымысалгазы дыка улгатын. Ам ол колхозта коммунистер болгаш комсомолчулар-биле быжылаттырмаан бригада, ферма, эвено чок. Илангы

ол колхозта тургустунган хойжу бригадаларны шуптузу коммунистер удуртуп турар. Хойжу бригадалар-нын ажилында Данырын, Дүктү-оол, Кесий-оол, Болат-оол даш иш-кан коммунистер өзүлүг партияжи үзегер-чижекте ажил-херек-биле көргүзүп туралар. Коммунист И. Данырыннын удурткан № 1 хой-жу бригада эртен чылын 100 хой-га онааштыр 100 хураганнарны, а эш Данырын боду 112 хураган-нары менди доруктурган. Ол брига-да бир хойга онааштыр ортума-лык 2,95 кг дүктү кыргып алган, 93,6 центнер дүк бүдүрер планын турган. 107,5 центнерин бүдүргөн. Коммунист эш Болат-оол 100 хойга онааштыр 113 хураганнары кампа-лап алган болгаш бир хойдан-на ор-тума-лык 3 кг дүктү кыргып алган.

СЭКП ТБ-нын март Пленумунун Кыйгыры-биле мал ажилдык чоруткан коммунист Енактың удуртка-нын Хараал-Тей сүт-бараан фермазы база-ла багай эвес түнөөлөрдиг. Ол фермада 17 кижэ ам коммунистер күш-ажылдын бригаданы кылдыр алдыр даш күженишканын ажилда-лар турар. Бригадынн санаачылары 1962 чылда илек бүдүрүлгөн 1200 литр сүт саап алыр даш хүлзөнгөш 1440 литр кылдыр күүсеткенер.

Коммунистерни мурнакчы үзегер-ибиле ол колхозта дыка хой малчы-нар эки түнөөлдери чеди ап туралар. Колхозта көлөзө ажил-агыйнын анык тускай эртенкилерин колдуунда-ла коммунистер, олар чон ортузуна партияжи-организастыг ажилды чорударына идеп-келлil киргип туралар.

Ажил-агыйга чаа, мурнакчы дүр-жүлганы непередир талазы-биле «Коммунизмче орук» колхоз (партия организациаларын секретары У. Сааб) чамдык ажилдарын кылган. Ол колхоз эртен чылын бот-орга-чарыгалыг 2 хойжу бригадалар-нын топтерин электрижидип, сүт-бараан фермазын радиокуткан. Ол ишкан районун «Тере-Хөл» кол-хозуна партия организациа мал ажилында кол-кол адырларын дүр-жүлгөш коммунистер-биле быжы-лаан. СЭКП ТБ-нын ноябрь Плену-мунун материалдарын колхозчу мас-сага угадын тайылбырлар талазы-биле политиктиг болгаш агитас-мас-салыг ажилды ол парторганизациа база эки организастаан. Чугла мал-чынар ортузуна беши коммунистер, комсомолчулардан тургустунган 15 агитаторларыг агитколлектив ажилдап турар.

Районун парторганизациалары партияжи хүрөөлөнгө бүүдүрүлгени мурнакчыларын, кездэ ажил-агыйнын тускай эртенкилерин хүл-дөп алыр, анык коммунистер-биле ажилды экижидер даш база чам-дык ажилдарын кылган. Районун партия организациа 1962 чылда партия кижитунгө—39, кижигунун кандидатына—42 кижини кии-рип алганар. Оларын 36 хуузу бүүдүрүлгени мурнакчылары—сов-хоз ажилчынары болгаш колхозчу-лар болуп турар.

Тес-Хемин партия комитеди партиянын XXII съездинин сөөдүне партияжи-организастыг болгаш партияжи-политиктиг ажилдарын элзөө экижидип, хүлзөө алган шийтирлерин күүседиле, коммунистерин оналшан ажилына харысалгазы бедилери даш негедени күш-тедилдирген. Эртен күшөгө үеини иштинде партия комитетинин бюроларында чугалажып көргөн 259 айтырылгарын иштинден 20

айтырыгын күүседиленин тыма-лазын организастап, боттуг түнөө-лөр чеди алган.

Илангы партиянын организастыг удуртулгазын экижидер-биле кады, ажил-агый адырларын айы-биле коммунистерни шы таарыштыр тургустун, оларын иници-ативазын өстүрүп, районда комму-нист күш-ажылдын бригаданы деп белик атты чеди алыр даш демисе-жип турар бригадаларга дуулаажыр, ыныг бригадаларын санын өстү-рер, оларын агелзешканын детки-р талазы-биле партия организасты-яларын ажилын ам-даа чет-пес чоруп турарын дендөгөшө чө-гүрү. Оон тодарыг чижээгө, районун 7 колхозтарында, бир совхозу-нда коммунист күш-ажылдын бри-гаданы деп атты чеди алыр даш чугла чангыс «Чодураа» колхозтун Хараал-Тей сүт-бараан фермазын коллективини демисежип турарын, мында чугла ийи коммунист киргип турарын чугалааларга-ла четчир.

Малчынар ортузунда партиянын организастыг ажилын чедип чедипден малдык өлүп хорар чоруду-биле демисел кошмак чоруттунган. Оон улгазында эртен чылын районга ниятизи-биле 12082 шл мал дүктү хораян. Бир эвес ону ээтке шийтир болза, 644,3 тонна элт азы 91681 рубльдин немеде орулга-зы алдынар турган. Ол болза «ДТ-54» деп маркалыг 30 трактор-тун өргөз-дир. Чугла чангыс «Ак-Эрик» колхозтан беши эртен чы-лын 2537 баш мал өлүп хораян.

Малдын продуктулуг чоруну бедил-деринге бир кол чүл малдын ук-сазын экижидер болуп турбузе, ол ажил кончү четпес чоруттунуп келген. Районда инек малдын чугла 19,6 хууу, хой, «шкуну»—65,5 хууу экижиттинген. Малды тарып бооздарынын херен партияжи бау-биле көрөйп турарында эртен чы-лын районга 521 баш инек, 8036 баш хой кызыраан. Ниятигын малын-га быжыг чөм-суурну тургустуну-чу кичээгэй кончү кошмак салдын-п турарын база айтыр херек. Район-нун колхозтары болгаш совхозо эр-кен чылын мал чөм белеткээринин планын чугла 45,7 хуу күүсеткенин маана чижек кылдыр чугалаалар-га-ла четчир.

Устүндө бо бугу фактылар болза, партиянын чон ортузуна организаст-массалыг болгаш политиктигидел-лиг ажилын ам-даа дыка кош-каан, оон ажил-агый сорулгалары-биле холбаа чогуң, даштиг эвесин көргүзүп турар. СЭКП ТБ-нын март, ноябрь пленумарынын шийтирле-рин амыдыралга боттандыры-биле холбоштыр төгүлүг чеди чылдын бешки чылында тес-хемчилерин кол сорулгазы болза, 2664,7 тон-на элтти, 1615 тонна сүтү, 294 тонна дүктү ниятизи-биле бүдүргөш, оон иштинден 2255 тонна элтти, 1250 тонна сүтү, 340 тонна дүктү (зачет дендөгө-биле) күрүнөгө са-дары болур. Устүндө улуг сорулга-ларын чедикшинин күүседир даш чон ортузуна партиянын организастыг база политмассалыг ажилын улам экижидер ам Тес-Хем партия организациазында, Тес-Хем бүүдү-рүлгө эртеледин ажилдакчыларын-дан, тус-тус колхозтарын болгаш совхозтун удурткучларындан негеттинип турар.

Н. ШУЛУУ,

Допчу, ынчалза-даа шынгыбы шүгүмчүлелдер

Ленин атыг колхозка мош мур-нунда чылдарда (1958 чылдан бээр) столовая доктаамал ажилдап тур-ган. Хову ажилдарын кампааны үезинде ук столоваяны улусту ажилдап турган черинче көжүрө бээр, а өске үелерде суурга кезип ажилдадыр турган. Столовая кол-хозка улуг орулгазы-даа киирип, чоңга-даа амыктыг бооп келген. Амык үедө ол столоваяны ажил-дарын соксаткан ужуру чүдө?

Колхоз төүнгө дөрт орунуг аалчыла бажымы турган. Ам ону анза чуртталга бажыны кылмып алганы база-ла элзөө.

А. ОНДАР

Чоюн-Хемчик район.

«УТКА 25 чылды» совхозтун Ары-гын салбырында мынчага чедир кар-жы чок. Илангы совхозтун ол салбырга быжыглан автомашиналар амык черлерге тургулар. Чолаачылар машиналарын эртенге нег-от ужулуп, оон-биле өртөдип тур-гаш хөдөлдүрүп алырлар. Мындаг чорук техниканын камналгазын-даа, ажил шагына бүүдүрүлчүлүг ажилдарында-даа каражалыг болуп турар.

Н. ХАНДЫВАА.

Улуг-Хем район.

«Сүт-Хөл» совхозтун хааван фер-мазында 1336 хааван бар. Оларын кышкы ажалгазы улуг четпестер-лиг. Совхозтун дирекциязы эртен кышкы 600 хааван кирер 2 кажааны кылдырткан турган. Кузун анза хааванарны кажаалап эгелзөө, Кар-жыларын илтир мынчага чедир аштырай турган ужурунда, хааван

нарын орталары кажаа серинде дээр турар апарган. Илангы ук кажаалар амык үедө ажилдалган үеде, а хааванарын мындаг сок үедө чадагай кажааларда ажаап ту-

С. КӨШКЕН-ООЛ.

ХАНДЫРЫЛГА БАГАЙ

Улуг-Хем ыаш үлетпүр ажил-агыйнын Сорулуг-Шивие тууду мыжы белеткээр участогу бар. Мыда үжөн амык ажилчынар доктаамал чурттап, ажилдап турар. Олар эр-кен чылын 7,5 мун кубометр ыашы белеткөөн. Ам ону № 1 АТК-нын автомашиналарын Кызылдын ыаш за-воуче сөөртүп турар.

Кызыл хоорайдан болгаш чурт-тактыг суглардан ырак тайгада ажилдап турар кижилерин амыды-рал-чуртталгазын таарымчалыг

байдаллар тургустунмаан, садыг бир ай амык ажилдап келген, бажы-нарда радио болгаш четпестери чурт-кызы чок. Агитас-массалыг ажил-дар чоруттунмай турар. Чурттачы-ларда чангыс-даа садын чангыс-та-лыг кижичок.

Тууду материалдарын белеткеп тур-гаш кижилерин хандырылгалы эки-жидерине сагыш салырын участок-тун ажилчынары негет турар.

О. ЛАМА.

Дүвүрөңгү байдал

«УТКА 25 чылды» совхозтун ийги сүт-бараан фермазы мал черинини талазы-биле дүвүрөңгүн берге бай-далга таварып турар.

Тара шөдөргө турган эки шы-нардыг саванын күүнү бөлүп, са-рааттап албайн малга чийрип кампаанында амык үедө мал алаан-га дөжөр саван чок. Саванын Ак-Хемден чугла ийи машина-биле сөөрт-түп турар. Чамдыкта саван сөөртүр үзүктөлгөш, инектер чангы чок ша-ла кыргына чыдып турар.

Фермажи белеткен алган ситени

база удаас доостур. Инектерин са-нын көвүдөп, тар кажаага сыншып-пастап турар.

Саванын бөлүп сарааттап ап, бел-деткеттинген ситенин район баг-гар камнып чарыглан болза ферма мындаг байдалга таварышпас ийги.

Бо дүвүрөңгү байдалдан уштунар, малды менди кыш ажыра дөжөр фер-ма аргелекчи эш Сөрүк болгаш мал ажилын тускай эртенкилерин шийтирер хемчег адыры негет-тинип турар.

Б. МААДЫР-ООЛ.

Кызылда Курунтедин башкы институтунун педагогика факультетинин студенттери музыка кичээлине юта өөренишкан, азын-бүрү ырылар болгаш эге кластарга ыры башкыларынын методиказын өөренип туралар.

Чурунта: ол факультеттин 3-ку курсуунун музыка хандыкшымадыг студентин Кирилл Шынар (сологай талаан ол талааж) болгаш музыка башкымы Леонид Петрович Житов. Фото X. Чаптыновтуу.

РЕЙД

Тожу райпозу эки ажылдаар ужурлуг

Совет кижилерин культурут негедилер үргүлчү өзүп турары-биле чергелештир садыг болгаш ниятиги чөмөннелге черлерин ажилдарын экижидеринче, чонун улгепүр болгаш аш-чөм бараанарына улам өзүп турар хергеледерин чогуур негедилегине чеди хандырыгыч улаган улуг хемчеглерин бистин Коммунист партиязы болгаш Совет чазавыс ап чорудуп, амдыралга боттандырып турар.

Чонун улгепүр болгаш аш-чөм бараанарында хергеледерин ханды-рар даш Тожу районун хергел-дчилер ниятели эртен чылын чамдык ажилдарын кылып чорут-кан. Районун район төүндө столо-ваяны (эргелекчи эш А. Топоева) эртен чылын планын 103 хуу күүседип, багай эвес түнөөлөй чеди алган.

Иланды болза-даа районун (дара-гзы турган А. И. Дороева) ажил-ында шыжыр аргажок улуг чет-пестер ам-даа үргүлчүлүг турар. Райпо эртен чылын бараан саары-газынын планын чугла 94 хуу күү-седип, ниятизи-биле 63 мун 300 рубльдин улгепүр болгаш аш-чөм бараанарын чоңга чедир саптаан.

Тоора-Хемде столоваанын коллектив барык-ла ийи чыл иштине коммунист күш-ажыл бригаданы деп белик атты чеди алыр даш ажилдап, демисежип келгенер. Илангы-даа ук коллективтин ол атты чеди алгырына бүтү-ле таарым-чалыг байдалдарын райпо баштаар черинден, мында партия болгаш проф-аилде организациаларында тургу-дуп бөрөөн ужурунда ол демисел кандыг-даа түнөөлө чок болуп турар. Столоваанын поварларын болгаш өскө-ле-даа ажилдакчыларын халап со-лудулары чачтык апарган. Кылып турар черинин шынары багай, ас-сориментини эвезш, өртөс улуг, чөм-чөмөкчилерге чөмчөк хемчээди-деп берип турар. Чижээ, повар Жан-кина пироглерге хоолур черини

10—20 грамм четпес кылдыр бе-редкээш, чөмөнчичилерге берип тур-ганы лээрээ. Иланды фактыларын дыка хойну санап болур. Кушня ажилдакчылары халап кетпейн ажилдап турар болгаш столовада арыг-шеверин байдалы багай, са-валлары хирлиг, арылаттырмаан деши таванга малчы болгаш өске-даа черини уузуска денелеп берип турар. Столовая ажок соок, бир өртөш хыраал доштагы берген, илангы чөмөнчиктер ук столо-ваяны «соодукчү» деп алап, «чагы кедип албас болза доржокчү» дил-жип тургулар. Райпонуң бухгалтерия столвага чөгур кичээгэйи салбайн, мында чөм продуктуну канчаар чарыдап, сайгарып турарын контролдойайн турар.

Район төүндө аш-чөм болгаш боттандырылган 4 магазинери, оон мынд ажил-агыйнын болгаш эртен чангыткен бараан сазар 2 магазинер ажилдап турар. Бо магазинерин кайымында-да ажилдарынн хүн чорумуну кам-паш шакта аштынары, часпар-ларын, хаарынын чорумун нияти-дег кескү кылдыр чарлаван, садыг-жылар хүн чорумун барымаалабайн, магазинерин орай ажилды, эрте хаап туулар.

Тоора-Хем болгаш Салдам суур-ларда аш-чөм садар магазинерде арыг-шеверин байдалы денди багай байдалда тургустунган. Экти болгаш өске-даа аш-чөм бараан-нын ажок хирлиг, бөктүг шалаанда оваллап алган турар. Тоора-Хемин аш-чөм магазини (эргелекчи эш Овиев) чөмгө хергелээр бараан-нын таакпы алмаанын бараанары-биле чангыс черде холюп салып ал-ган турар. Ол ишкан аркага алмаан эртенгини 10 шака чедир саптап

деп чорумуну барымаалабайн ту-луң тыныгы хынап көрөйп, тавар-рышкан-на кижилерин боду чанкаса-хүлзөп ап, калдар шилип алырын-нын партияжи принциптерин кар-жызы-биле урөп турган. Ажил-хе-ректи коллективтин шийтирилээр-нин чорумун хажыдып, кадрларын кижиздиринче, оларын билин бедилдеринче, ажил-агыйнын кон-тролдойгыч райпо баштаар чери чогуур кичээгэйи салбайн тура-рында, райпо шугуунга коопера-тивтин өңүзүн самчыдап төгчө-нээр чоруктар ам-даа хой болуп ту-рар.

Райпонуң кайы-даа магазинерин боттандырып аскү кылдыр делгеп тургуларынын доктааттыган чорум-нарын барымаалаван, хоолушт оваллап алган турар болгаш бараан-нарын өртөн салып алыкчыларын билингер кылдыр бижип көргүс-пейн турар.

Райпонуң бухгалтерия аппараты бараанарын өртөөчө, шынардыг кичээгэй салбайн турарын амыкка алгаш, эт боттандырылган эргелекчи Новиков бараан өртөн ула-гаттырсаң, үндүр фактулар болгаш үрүп практиканы чорудуп турган. Чи-жээ, 1962 чылда райпелтүр ком-бинатында 10 сандаын бирээни-не өртөс 3 рубль 90 копейке хүлзөп алгаш, оларын ИЙ магазин-инче бирээнини өртөс 5 рубль 40 копейке кылдыр азы 1 рубль 50 копейке улгепүр фактулар аш-чөм-руткан болгаш хой санын хөөнөгө чуртундиринче, өске-даа бараанарын өртөн база-ла шап мынар улгаты-рып турган болган. Бараан өрт-төз улгатыр чорукту «Совет Ты-ва» колхозта магазин эргелекчи Монгуш Чигир-оол база болдуруп тур-ган.

Райпо баштаар черинин дарагзы турган Дороева хуучуларын нияти өңүзүн — өртөг-үелги чүүлдерин харымдар ажилга кижилерин илангы алдыра, оларныг ажил-иши ми-

ноттунган, мынды барааннар садып алыр даш кижилер ону тып азыр даш улуг бергедешкине таварып турар.

Тожу райпозунун ажилында мындаг ажилдар аргажок четпестер чыл-чылы-биле уузаттымайн, үр-гүлчүлүг турга, республибозотун талазында боттуг дузаны кончүг кошмак көргүзүп, оон командирова-лап келген өштер районун ажил-дыкче ханьылап кирейн кыры-биле чүгүртү көрө каапкан, хан ча-на бээр чоруктары болдуруп тур-ган.

Ол ишкан республибозотун садып боттоон райп

